

Šimčikove jezične bilješke nekad i danas za sutra

(Šimčik, Antun. 2015. *Jezične bilješke*. Priredio i pogovor napisao Marko Samardžija. Biblioteka Hrvatska baština. Knjiga V. Nova stvarnost. Zagreb. 303 str.)

Kada je prof. dr. Marko Samardžija, kako sam napominje u pogovoru knjige koju prikazujemo, skupljao građu za povijest hrvatskoga jezika između dvaju svjetskih ratova listajući i čitajući onodobne hrvatske dnevnik i tjednik, uočio je da je u katoličkom dnevniku *Hrvatska straža* objavljivana rubrika Jezične bilješke autora Antuna Šimčika. I upravo je pred nama knjiga u kojoj je prof. Samardžija objavio sve autorove jezične članke objavljene u navedenom dnevniku, a knjigu popratio vrijednim pogovorom u kojemu iznosi vrelo podataka o samom autoru, njegovoj djelatnosti i obilježjima samih Jezičnih bilježaka. Bez mara priređivača ostali bismo bez temeljnih podataka o svojevrsnom jezikoslovcu i vrednovanja njegova rada, kako na temelju biobibliografskih zapisa tako i dostupnosti njegovih jezikoslovnih i savjetodavnih zapažanja.

Iz autorova pogovora naslovljenoga *Antun (Ante) Šimčik (1893. – 1970.)* (str. 269–284) doznaje se da je Antun Šimčik (1893. – 1970.), rođeni Čeh, djetinjstvo proveo u Bjelovaru, gdje je završio pučku školu i nižu gimnaziju, školovanje od 1906. nastavlja u Zagrebu, gdje započinje i svoje publicističko djelovanje. Od 1924. do 1943. radio je kao knjižničar i arhivar u JAZU, a od 1943. u Hrvatskom izdavačkom (bibliografskom) zavodu (od 1945. Nakladni zavod Hrvatske) do 1948., kada se vratio u Akademiju i ostao ondje do umirovljenja.

Od godine 1921., kada je uz podršku Josipa Andrića Šimčik počeo publicistički djelovati u *Narodnoj politici* a iste se godine spominje i kao lektor *Rimskoga misala* u prijevodu Dragutina Kniewalda, u pogovoru prof. Samardžija ocrtava nekoliko opsegom različitih dijelova Šimčikova opusa. Tako se od spisateljskoga rada ističe Šimčikova knjižica *Hrvat obnovitelj Božjega Groba* o franjevcu Bonifaciju Drkolici (početkom 16. st. – potkraj 1581.). Šimčik je prevodio s materinskoga češkog jezika, ali i francuskoga, poljskoga, ruskoga i slovačkoga, od kojih je njegov najpoznatiji prijevod romana *Quo vadis* H. Sienkiewicza. Baveći se etnografskim istraživanjima, Šimčik je često tumačio narodne poslovice i izreke, a kraća šaljiva usmenoknjiževna djela objavljivao je u sarajevskom časopisu *Novi behar*, na temelju čega su 1936. i 1939. godine objavljena dva sveska knjige *Turske šale i kaurске podvale*. Kritičarsko-recenzentski rad obuhvaća osvrt na kazališna, književna i filološka djela i radove hrvatskih povjesničara, kao i prikaze knjiga i Akademijinih izdanja. Prema navođenju priređivača knjige, Josip Buturac je ovim riječima ocijenio Šimčikove recenzije: „Svoje zamjerke otvoreno kazuje, katkada i s malo ironije. Njegove nepovoljne napomene uglavnom su točne, pa su zato uvažavane uza svu piščevu osobnu skromnost” (bilješka, str. 278). Od leksikografskoga rada valja naglasiti da je Šimčik u HIBIZ-u radio na prikupljanju građe za (ne-

dovršeni) *Rječnik hrvatskoga jezika* (kojemu je glavni urednik bio Stjepan Ivšić), sudjelovao je u izradbi Hrvatske enciklopedije, od 1949., kada je suradnik u državnom izdavačkom poduzeću Hrvatske „Zora”, radio je na pripremi novoga rječnika stranih riječi, a kao vanjski suradnik ispisivao je građu za povijesni Akademijin rječnik. Publicistički rad Šimčikov obuhvaćaju novinski članci s tematikom iz hrvatske povijesti, numizmatike, ali i nekrolozi i čestitarski članci. Kada je o publicistici riječ, valja napomenuti da je Šimčik objavljivao u novinama (najčešće je riječ o *Hrvatskoj straži*), časopisima (*Hrvatska revija*, *Novi behar*, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, *Nastavni vjesnik*, *Hrvatski jezik*, *Jezik*), zatim u Akademijinu *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* i u drugim edicijama (npr. kalendari, almanasi, zbornici, prigodna izdanja). Samo pojedini osnovni biografski podaci, navedeni ovdje na temelju priređivačeva iscrpna pogovora, ocrtavaju svestranu osobnost na književno-jezičnom spisateljskom planu, o čemu čitatelj može doznati više iz pomna čitanja priređene Šimčikove biografije.

Središnji dio ove knjige (5–260) obuhvaćaju jezični članci iz rubrike Jezične bilješke kao „doprinos Antuna Šimčika jezikoslovnoj kroatistici i kultiviranju hrvatskoga jezika” (str. 277). U knjigu su naime sabrani i uvršteni Šimčikovi jezikoslovni članci iz navedene rubrike, koji su, iako neredovito, devet godina objavljivani u dnevniku *Hrvatska straža*: prvi prilog objavljen je 22. siječnja 1932. u 17. broju *Hrvatske straže*, a posljednji 22. siječnja 1941. u 17. broju. Budući da su članci u rubrici objavljivani obročjavani, prof. Samardžija napominje da je „usuprot provedenoj numeraciji, stvarno objavljeno / pronađeno 212 bilježaka” (str. 263) s važnim zaključkom da je to „po svoj prilici dosada najdugovjekija rubrika u hrvatskome novinstvu” (str. 277). U vezi s navedenim zaključkom ovdje treba dodati priređivačevo promišljanje, na temelju njegovih gramatikografskih istraživanja i propitivanja povijesti hrvatskih gramatika, da se *Ričoslovje* Šime Starčevića, gramatika izvorno objavljivana 1849./1850. u zadarskom *Glasniku dalmatinskom*, smatra prvom savjetodavnom rubrikom u jezikoslovnoj kroatistici.² Od te prve do ove u novinstvu najdugovjekije prošlo je stotinjak godina.

U pogovoru ističe prof. Samardžija da se prilozima uvršteni u rubriku razlikuju dužinom, tematski i „intonacijom” (str. 279). U okviru danoga promišljanja nastavljamo i s prikazom središnjega dijela knjige. Što se dužine tiče, Šimčikovi su članci od onih većinom kratkih priloga „među kojima su neki usitinu bilješke” (str. 279) do dužih članaka koji mogu biti samostalni tekstovi neovisno o kriterijima rubrike. Sadržajno je Šimčikove priloge moguće tematski sažeti u nekoliko skupina. U prvom od njih su, i najbrojniji, savjetodavni članci iz jezične i jezikoslovne problematike čije teme raspoznajemo kao središnje u savjetodavnoj praksi tematskih okvira, djela i autora koji su i prije i poslije Šimčika obrađivali tu vrstu problematike. Tako

² Samardžija, Marko. 2009. Šime Starčević kao suradnik *Zore dalmatinske*. *Identitet Like: Korijeni i razvitak*. Urednik Željko Holjevac. Knjiga II. Zagreb – Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, 363–371.

od primjera izdvajamo npr. *čekati koga ili što; krat i put; izmisliti se; razudba; radovati se komu; skori i skorašnji; škoditi i štetovati; sjesti, pojesti, zaposjesti; čovjek bez nerava; kolega i kolegica; prijam, prijamni ispit; manastir, kloštar, samostan; predriblati, zašpotati i sfundati se; osjećaju se zapostavljenima; ništa i ničega* i dr. U sljedeću skupinu mogu se ubrojiti članci toponomastičke tematike u kojima autor objašnjava podrijetlo i jezična obilježja pojedinih hrvatskih toponima, npr. *Galdovo i Galgovo; Sveti Petar Čvrstec; Nerez, Nerezine, Nereziste; Plitvica i Plitvice; Vinagora i Vinica; Lepa Glava i Lepoglava; Krvavi most; Varaždin; Agram; Voloder i konjska smrt* i dr. Antroponimijske su tematike članci o podrijetlu hrvatskih osobnih imena, prezimena i nadimaka, npr. *Tomislav; Krešimir; Čaruga; Artuković; Prezime blaženoga Nikole* [o sv. Nikoli Taveliću (u Šimčikovo doba još uvijek blaženom!), prvom hrvatskom svecu i mučeniku]; *Cazin, Samobor i slična prezimena; Seletak i Seletković; Čepulić; Prenar i Pernar; Vilena i Gordana; Prodan i Kupljen; Čaldar, Čaldarević i Hrženjak* i dr. U člancima etimološke tematike najčešće se objašnjava podrijetlo i razvoj pojedine riječi, a priređivač takve članke naziva objasnidbenima i stoga što se u njima počesto objašnjava pokoja riječ, ali u njima „nema nikakva savjeta o pravilnosti ili preporuke o uporabi” (str. 281), npr. *o riječi patarin; fićfirić; apoteka, bodega, butiga; čiga, đeram, pank, granik; hahar, dželat, cocan; ziratna zemlja; Karaman i kruške karamanke; dušno spoznanje; pitani dan* i dr. Frazeološka jezična tematika neposredno je zastupljena u člancima *Nabijati kablice, Kušati sreću, Isprašiti tur, Baciti držak sa sjekirom*, dok se, kako ističe prof. Samardžija, Šimčik u više članaka i posredno bavi frazeološkom problematikom. Etnološke i folklorističke tematike nekoliko je članaka u kojima autor objašnjava podrijetlo i značenje pojedinih narodnih običaja, narodnih izreka, riječi ili sveza riječi zastupljenih u jeziku hrvatske usmene književnosti, npr. *vražda u Dalmaciji XVIII. stoljeća; mrtva tetka; jedna izumrla psovka; konjski blagoslov; piti duhan, lulu; netresk ili čuvarkuća; volovska i konjska mati; koljine i ražanj*.

Izdvojene tematske skupine priloga uvelike pokazuju paralelizam sa Šimčikovom ukupnom književno-jezičnom djelatnošću.

U posebnu tematsku skupinu mogu se ubrojiti i članci koji su pisani na poticaj onodobne izvanjezične aktualnosti, pa se tako nailazi na zanimljiva promišljanja npr. o gradu Vatikanu, o padobrancu, o oklopnim kolima, o petoj koloni, o Staljinu, Lenjinu i Tuljanu i sl.

Navedenom tematskom skupinom u prikazu knjige približili smo se izraznoj razini Šimčikova izričaja, o kojoj prof. Samardžija u pogovoru ističe da su već „suvremenici cijenili humornu sastojnicu Šimčikovih izlaganja i duhovite zaključke dijela članaka” (str. 282), a pritom su u jezičnim bilješkama zastupljene i dvije „osebujne jezične humoreske: članci ‘Najljepši spomenik u Zagrebu’ [...] i ‘O fun kaj kaj kaj i druge jezične nemani’” (str. 282). Poticaji za stvaranje jezičnih bilježaka autoru su se nametali i iz sasvim slučajnih izvanjezičnih zbivanja i događaja uzro-

kovanih dnevnim novinskim vijestima, kakvim aktualnim događajem, ali najčešće iz unutarjezičnih činjenica ili činjenica objavljenih u članku, monografiji i sl. U određenoj se mjeri može govoriti i o svojevrsnoj pripovjednoj strukturi Šimčikovih pojedinih jezičnih bilježaka, i to u obliku koncentričnih krugova u kojima se „pripovjedač” s određenih rubnih, uglavnom izvanjezičnih, činjenica usmjeruje postupno k središnjoj točki jezikoslovne obradbe zadane teme. Tomu u prilog neka nam bude dopušteno citirati kratak ulomak iz jezične bilješke naslovljene Inteligent i intelektualac: „Sjetio sam se jednog susreta, jedinoga u životu, s čovjekom, koji je sebe proglašavao intelektualcem. Sjedjelo nas je nekoliko u kupeu vlaka, koji je teкао od Zagreba prema Zidanom Mostu. Slušao sam, kako kogači lupaju o tračnice po taktu, onako allegro, ma non troppo ‘Lijepo ti je Zagorje zelene’, kad me trgne glas prvoga govornika u društvu, nekoga po svemu općinskog pisara, koji na jedan put započne rečenicu o životu na selu s ‘Mi intelektualci’. Ostatak njegove besjede nije bio tako znamenit, no ja sam se zagledao u njega kak maček v biškupa”. Tomu pripovjednom dijelu prethodi uvodni „krug” u kojem autor objašnjava poticaj jezičnoj bilješci – jedan je naime zagrebački dnevnik 19. svibnja 1938. donio vijest Pet stotina mladića i djevojaka polagat će u Zagrebu maturu, čemu je dodana, ističe Šimčik, „sanjarska refleksija” urednikova: „Na svršetku prve etape u životu intelektualaca’. Dakle mladež, koja pristupa sa strahom i trepetom k ispitu zrelosti, već je proglašena intelektualcima! Zaželio sam im svima uspjeh na ispitu i da što veći broj njih postanu intelektualci, no ‘zar se svaka opletena uda?’” U završnom dijelu tako strukturirana teksta s pripovjednim elementima, humornim sastavnicama i posrednim frazeološkim izričajima, koji može biti predmetom i stilske analize autorova izričaja, nalazi se završetak „prozne slike” obraćanjem putujućemu intelektualcu: „Došlo mi je na jezik da ga upitam, ne bi li mu bilo dosta da se nazove samo inteligent?” jer „pošto nije bilo nade, da bih mu [...] mogao razjasniti, što je inteligent, što li intelektual[ac], i kako su ti pojmovi blizu jedan drugomu kao Rim i Krim, ostavio sam ga na miru. Vjera tvoja neka ti pomogne, tebi i onomu uredniku zagrebačkom, koji je već prošao ‘prvu etapu u životu intelektualaca’...” (citirati prema str. 154–155).

Od ostalih sadržajnih dijelova knjige ističemo da priređivač Šimčikove Jezične bilješke završava napomenama uz izdanje (str. 261–268), u kojima potanko objašnjava tekstološka i druga načela u prenošenju izvornika, zatim objašnjenja u vezi s izvornim obročanjima bilježaka u odnosu na stvarnosno stanje i uzroke pojedinih ispuštanja brojeva numeracije te bibliografski zapis svih uvrštenih bilježaka u odnosu na godište, godinu, broj, datum i stranicu u *Hrvatskoj straži*. Knjiga je uz to popraćena i sažetkom na češkom jeziku te bilješkom o priređivaču.

Osim priređivačeva pogovora hvale je vrijedno i kazalo imena, što je još jedan od pokazatelja u ono doba izvrsne Šimčikove obrazovanosti i obaviještenosti, samim time što kazalo imena pokazuje zavidan broj autora, stranih i posebice domaćih, navedenih u izvornom autorovu tekstu. To je i jedan od pokazatelja tvrdnje J.

Buturca da je „književnik Šimčik svojom marljivošću i pronicavošću stekao veliko i korisno filološko znanje. Na temelju toga znanja napisao je mnoštvo zanimljivih članaka u raznim publikacijama” (bilješka, str. 278). Tako se u jezičnim bilješkama nailazi i na Šimčikovo navođenje Mikaljina *Blaga jezika slovinskoga*, Belostenčeva kajkavskoga rječnika, *Akademijina Rječnika* („rjeđe kao vrelo potvrda i podataka, češće kao bi se upozorilo na propuste i manjkavosti u njegovoj izradbi”, str. 283), povijesnih izvora i sl. Što se pak tiče samih autora, napominjemo ovdje da se, u odnosu na jezikoslovnu problematiku, Šimčik često u svojim tekstovima kritički osvrtao na Vatroslava Rožića i to najčešće u kontekstu kajkavskoga i štokavskoga narječja prema *Barbarizmima u hrvatskom ili srpskom jeziku*, npr. od jetke usporedbe da Rožić „sa svim kajkavskim riječima postupa kao Herodeš s nevinom dječicom” (str. 195), preko tvrdnje da je Rožić „u svojim sudovima često oštrij, nego je zdravo” (str. 28) do zaključka: „Mnoga riječ neuku čovjeku čini se kajkavska, zato jer ne zna, da se ona nalazi i u čakavskim i u štokavskim dijalektima. I najzad, ima kajkavskih riječi, kojima štokavci nemaju zamjene, da se razapnu! I takve riječi može svaki hrvatski pisac upotrebljavati bez pitanja Rožića ili drugih krivih ili pravih štokavaca filologa” (str. 196).

Za ostale sadržajne pojedinosti u vezi s posebice jezičnom, a onda dakako i izvanjezičnom problematikom, a samim time i s obzirom na obilježja autorova stila, upućujemo čitatelje da potaknuti Šimčikovim izraznim oblikovanjem, zanimljivošću i svojevrsnom (onodobnom) aktualnošću posegnu za čitanjem autorskih *Jezičnih bilježaka*. Pritom dodajemo da je o zastupljenosti autora u književnom djelovanju, u odnosu na godine autorova stvaranja, poticajno npr. otvoriti na internetskim stranicama knjižničar kataloge publikacija s upisanim autorovim imenom, pa će se još i dandanas pokazati zavidan broj kataloški unesenih različitih tematskih naslova (između ostaloga npr. i Šimčikov predgovor mapi grafičkih listova *Bosna* (1938.) autora Vladimira Pintarića).

Ovaj kratak prikaz knjige završavamo riječima prof. Samardžije koji zaključuje da po priložima i kroatističkim člancima u *Jezičnim bilješkama*, uza „sve slabosti koje danas u njima zamjećujemo, Antunu Šimčiku nedvojbeno pripada zapaženo mjesto među hrvatskim filozozima koji su između dvaju svjetskih ratova skrbili o čistoći i pravilnosti hrvatskoga jezika” (str. 284).

Tomu dodajemo još da su Šimčikove jezične bilješke *nekad* – ogled onodobnih autorovih jezičnih savjetodavnih promišljanja i jezikoslovnih razmišljanja, *danās* – trudom i marom priređivača prof. dr. M. Samardžije otkriveni, otrgnuti od zabrava, skupljeni i opisani da i *sutra* pokazuju, kako sinkronijski tako i dijakronijski, o autoru i njegovoj spisateljskoj djelatnosti usmjerenoj savjetodavnoj jezikoslovnoj tematici uz druga jezikoslovna imena i naslove jezičnoga savjetodavstva u rasponu od onih prvih u 19. stoljeću, preko svih onih u 20. stoljeću, do postojećih ili novih u 21. stoljeću.

Željka Brlobaš